Lausunto valtioneuvoston selontekoon kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta Kestävän kehityksen Suomi – pitkäjänteisesti, johdonmukaisesti ja osallistavasti

Asian valmistelija tutkimus- ja kehittämispäällikkö Pirkko Melville 040 5653066

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta pyytää kirjallista asiantuntijalausuntoa Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitralta ja Jyväskylän kaupungilta maanantaihin 6.3.2017 klo 14.00 mennessä valtioneuvoston selontekoon kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta Kestävän kehityksen Suomi – pitkäjänteisesti, johdonmukaisesti ja osallistavasti (https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/VNS+1/2017).

Lausuntona todetaan seuraavaa

Suomen alueet, seudut, maakunnat, kunnat ja kaupungit voivat omilla päätöksillään ja toimillaan vaikuttaa merkittävästi kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen, resurssien viisaaseen käyttöön sekä paikallisen hyvinvoinnin ja liiketoimintamahdollisuuksien lisäämiseen. Samalla kunta luo edellytykset kuntalaisten ja kunnassa toimivien yritysten mahdollisuuksille toteuttaa kestäviä elämän- ja tuotantotapoja. Monet kunnat toimivat jo nyt edelläkävijöinä kestävän kehityksen kysymyksissä, Jyväskylän kaupunki näistä yhtenä näkyvimmistä.

Jyväskylän kaupunki resurssiviisautta pitkäjänteisesti ja strategisesti tavoittelevana kaupunkina tuo lausunnossaan esiin toivotusti pääasiallisesti käytännön toimiin liittyviä näkökulmia. Jo useamman vuoden kokemus alueellisesta resurssiviisaustyöstä on osoittanut kaupungille paitsi mahdollisuuksia myös haasteita, joihin tulevaisuudessa kestävän kehityksen edistämiseksi tulisi kiinnittää erityishuomiota. Jyväskylä on kansallinen edelläkävijä myös osallisuuden edistämisessä ja vapaaehtoistyön eri muotojen kehittämisessä. Tässä lausunnossa tuodaan esiin niitä huomioita, joita kokemus ja käytännön työ ovat nostaneet esiin erityisinä kehittämiskohteina.

Jyväskylän kaupunki toteaa valtioneuvoston selonteon kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta ”Kestävän kehityksen Suomi –, johdonmukaisesti ja osallistavasti” olevan monipuolisesti ja käytännönläheisesti isoa asiakokonaisuutta lähestyvä ja ilahduttavan monia konkreetteja toimenpiteitä sisältävä.

Ohjelman toimeenpanon painopisteet ovat **hiilineutraali ja resurssiviisas Suomi**, sekä **yhdenvertainen, tasa-arvoinen ja osaava Suomi.** Painopisteet on valittu huolella ja ne kattavat sekä ympäristöllisen, sosiaalisen että taloudellisen näkökulman kestävän kehityksen edistämistyöhön. Painopisteiden valinnassa on huomioitu se, että näissä teemoissa Suomella on eniten kirittävää tai kehitettävää omassa toiminnassaan, mutta toisaalta myös mahdollisuus tukea kestävän kehityksen edistämistä muissa maissa Suomen kehityspolitiikan painopisteiden mukaisesti eri politiikanaloilla.

Valitut kaksi painopistealuetta ovat vahvasti keskinäisriippuvaisia. Tässä laajalla osallistamisella ja asiantuntijakuulemisilla kootussa ohjelmassa on paneuduttu huolellisesti myös painopisteiden keskinäiskytkentöihin ja -riippuvuuksiin, jotka tuovat tärkeitä ulottuvuuksia kokonaistarkasteluun. Kuntienkin tulee jatkossa entistä paremmin kyetä tarkastelemaan asioita moniulotteisina ilmiöinä toimialakohtaisen tarkastelun sijaan. Samoin Sote- ja maakuntauudistuksen onnistumisen edellytyksenä tulee olla jaettu ymmärrys yli organisaatiorajojen tehtävän yhteistyön merkityksestä ja toimintojen keskinäisistä riippuvuuksista kestävän kehityksen edistämistyössä.

Erityisesti kestävän talouden ja työllisyyden näkökulman vahva painotus näkyy ohjelmassa. Hienoa on, että resurssiviisauden keskeisten periaatteiden lailla kestävän kehityksen edistäminen on ymmärretty ympäristöasioita laaja-alaisempana, vahvasti erityisesti talouteen ja työllisyyteen vaikuttavana asiakokonaisuutena. Toisaalta, myös hiilineutraalisuuden ja re-

surssiviisauden mahdollisuudet kestävän talouden rakentajina on tuotu ohjelmassa vahvasti esiin. Aluetaloudellisten etujen, työllisyyden, alueitten omavaraisuuden ja huoltovarmuuden lisääminen lienee kaikkien tavoitteena. Myös yritysten yhteiskuntavastuun sisältyminen molempiin painopistealueisiin saa kannatuksemme. Ennakointitiedon vahvempi hyödyntäminen lisää myös alueitten resilienssiä kohdata jatkuvasti muutoksessa olevan yhteiskuntamme ja erityisesti ilmastomuutoksen mukanaan tuomia uhkia. Kestävä talous luo hyvinvointia samalla kun ympäristöhaitat vähenevät.

Yhdenvertaisuuden ja osallisuuden merkitys ohjelmassa korostuu niin ikään. On hienoa havaita, että tässä ohjelmassa sosiaalinen kestävyys on nostettu näkyvään asemaan. Huolestuttavasti lisääntyneen segrekoitumisen ja polarisoitumiskehityksen estämiseksi myös Suomen on tehtävä kaikkensa. Vain eri väestöryhmien eriarvoistumista ja eriytymistä ehkäisemällä voidaan turvata pitkällä aikavälillä hyvinvoiva väestö sekä rauhallinen ja tasapainoinen yhteiskunta. Koulutuksen ja elinikäisen oppimisen mahdollisuus sukupuolesta, iästä tai kansallisuudesta riippumatta, on turvattava kaikille. Digitalisoituvassa yhteiskunnassamme vanhusväestön mahdollisuudet palvelujen käyttöön on turvattava. Samoin monikulttuurisuuden mukanaan tuomat haasteet palvelujen järjestämiseksi on huomioitava. Erityisen tärkeää Suomen kestävän tulevaisuuden rakentamistyössä on auttaa erilaisin keinoin nuoria ja pitkäaikaistyöttömiä löytämään paikkansa yhteiskuntamme aktiivisina toimijoina. Osallisuutta ja yhteisöllisyyttä edesauttavat monipuoliset kulttuuri- ja liikuntapalvelut ja mahdollisuudet omatoimiseen kulttuurin ja liikunnan harrastamiseen, joihin osallistuminen tulee varmistaa kaikille.

Painopiste 1 – Hiilineutraali ja resurssiviisas Suomi
Kaikki painopisteessä esitetyt toimenpiteet saavat jyväskyläläiskannatuksen. Muutamiin toimenpiteisiin haluamme kuitenkin tuoda erityishuomioita ja kertoa käytännön esimerkkejä siitä, miten Jyväskylän kaupungissa asioihin on tartuttu:

1.5. Julkisten hankintojen merkitys ja vaikuttavuus kestävän kehityksen edistämisessä on huomattavan suuri. Uusi hankintalaki avaa entistä parempia mahdollisuuksia myös innovatiivisille hankinnoille. Strategisen johtamisen ja osaamisen parantamisella lisätään julkisten hankintojen vastuullisuutta ja vaikuttavuutta. Sosiaalista vastuullisuutta lisätään parantamalla riskinarviointia sekä koko hankintaketjun kestävyyttä mm. vuoropuhelun avulla. Jyväskylän kaupunki, joka on kerännyt mainetta ja kunniaa hankintaosaamisellaan, on ensimmäisenä Suomessa valmistelemassa hankintastrategiaa, jossa paneudutaan vahvalla otteella myös ympäristöllisesti, sosiaalisti ja taloudellisesti kestävien julkisten hankintojen edistämiseen.

1.6. Kestävän kehityksen innovaatioiden tukemisessa ei tule unohtaa käyttäjiä ja kuluttajia. Heidän mukaan saaminen yhteissuunnitteluun on avainasemassa uusien ratkaisujen löytämisessä ja kokeilemisessa. PPP -yhteistyön mahdollistavia rahoitusinstrumentteja tulisi saada lisää tai nykyisten instrumenttien rahoitusehtoja muutetuksi myös tällaisen monialaisen yhteistyön mahdollistamiseksi ja siihen kannustamiseksi.

1.7. Sääntelyn keventäminen mahdollistaa uusia eri liikkumis- ja kuljetusmuotoja sisältävien palvelujen syntymistä. Uusien innovaatioiden synnyttämiseksi järkevää toimintaa estävien lainsäädännön pullonkaulojen tunnistaminen on erityisen tärkeää. Kokeilevan kehittämisen merkitystä tässä tunnistamistyössä ei voi liiaksi korostaa.

1.8. Voisiko FISU -kunnissa tehty työ olla perustana Suomen kestävän kaupunkikehityksen ohjelman laadinnassa?

1.9. Suomen kiertotaloustiekartan julkistamistilaisuudessa nostettiin esiin huoli siitä, että Suomelta puuttuu toimintamalli, jonka avulla kestävää kehitystä edistäviä ratkaisuja vietäisiin maailmalle. Jyväskylän kaupunki sidosryhmineen on tehnyt esiselvitystyötä tällaisen kansallisen mallin luomiseksi ja toisaalta alueellisen yhteistyön rakentamiseksi viennin edistämistyöhön. Jyväskylä haluaa olla toisaalta auttamassa kehittyviä maita taistelussa ilmastomuutok-

sen haasteitten ratkaisemisessa, toisaalta myös saada oman alueensa erityisosaamista ja -osaajia myydyksi maailmalle. Tänä vuonna käyttöön tuleva uusi julkisen sektorin investointirahoitus (Public Sector Investment Facility) avannee uusia mahdollisuuksia suomalaisen ympäristöteknologian viennin edistämiseen.

Painopiste 2 – Yhdenvertainen, tasa-arvoinen ja osaava Suomi
Painopisteen toimenpiteet saavat myös jyväskyläläiskannatuksen. Toimenpiteet, vaikka osin varsin yleisellä tasolla liikkuvatkin, ovat toisaalta myös konkreettiin toimintaan vapauksia luovat.

Jyväskylän kaupungin erityishuomioita painopisteen toimenpiteisiin:

2.2 Yksilöllisiin tarpeisiin räätälöidyt työvoimapalvelut ovat merkityksellisiä vaikeimmin työllistyvien tukemiseksi. Työn ja muun toiminnan kautta hankittu osaaminen tulee tunnistaa ja tunnustaa. Tästä oivallisena esimerkkinä Keski-Suomen yhteisöjen tuen vastikää päättyneen Paikko-hankkeen tuotokset (http://www.kyt.fi/index.php/paikko-r)

2.4 On hyvä, että maahanmuuttajien työnsaantia edistetään kielivaatimuksia löyhentämällä. Maahanmuuttajien integroitumisen edistämiseksi ja polarisoitumisen vähentämiseksi kaupunkien tulisi huolehtia siitä, että kaikkien väestöryhmien jäsenet saadaan osallistumaan ja kokemaan olevansa tärkeä osa yhteiskuntaamme. Jyväskylän vuonna 2015 valmistuneeseen osallisuusohjelmaan on koottu Jyväskylän erilaisia osallisuuden ja vaikuttamisen muotoja, myös askelmerkkejä osallisuuden lisäämiseen.

2.6 Senioriväestöstä puhuttaessa huomio kiinnittyy yleensä erityisesti huonokuntoisten vanhusten auttamiseen ja kotona asumisen tukemiseen. Lisähuomiota kaivattaisiin myös siihen, kuinka saataisiin paremmin nykyisten juuri eläkkeelle siirtyneitten osaaminen ja halu osallistua parempaan hyötykäyttöön. Lähivuosina kunnista poistuu valtavasti osaamista ja hiljaista tietoa eläköityvien mukana. Kuinka tämä elämänkokemusviisaus saataisiin jäämään yhteiskuntaamme hyödyttämään?

2.13 Prosenttitaide-sanaa sijasta käytämme Jyväskylässä prosenttikulttuuri-käsitettä. Kankaan alueelle rakentuvalla 5000 asukkaan asuinalueella on tehty ennennäkemätön päätös: alueelle rakentavat yhtiöt ovat sitoutuneet laittamaan investoinneistaan prosentin kulttuuriin ja taiteeseen. Tämä tarkoittaa paitsi aluetta elävöittäviä taideteoksia, myös yhteisöllisyyttä lisääviä kulttuuritapahtumia. Jyväskylässä uraauurtava kulttuuri-, liikunta- ja ympäristöluotsitoiminta avaavat ruohonjuuritasolla monelle uusia ovia kulttuurin kuluttamiseen, liikunnasta nauttimiseen tai luonnossa viihtymiseen. Voisiko samaa vertaistukitoimintaa laajentaa myös muille aloille, vaikkapa digiluotsitoiminnaksi, jollaista jo pienimuotoisesti monessa kaupungissa toteutetaankin?

Ohjelman politiikkaperiaatteet ovat yleviä: päätöksenteon ja toiminnan tulee olla pitkäjänteistä ja muutosvoimaista, johdonmukaista ja globaaliin kumppanuuteen tähtäävää, sekä omistajuutta ja osallistavuutta korostavaa.

Pitkäjänteisyys ja johdonmukaisuus on mainittu periaatteista ensimmäisenä, ehkä syystä. Tavoitteena on pitkäjänteinen, hallituskausien yli ulottuvan ohjelman luominen. Kuntien näkökulmasta nousee yhtä lailla huoli siitä, yllyttääkö nelivuotinen valtuustokausisykli kuntia liian nopeaan strategiseen uudistumiseen, jossa pitkäjänteinen valtuustokaudet ylittävä kehittämistyö jää unohduksiin. Poukkoilevatko kunnat liikaa uusien trendikkäitten ismien perässä? Onko kunnilla resursseja huolehtia pitkäjänteisesti myös strategisten päämääriensä ulkopuolisista, pitkän aikavälin tarkastelussa ehkäpä elintärkeitten tavoitteitten toteutumisista, jollaisiksi kestävän kehityksen edistäminenkin lukeutuu? Mitä meneillään olevat yhteiskuntamme rakenteelliset muutokset merkitsevät kuntien mahdollisuuksille pitkäjänteiseen työhön?

Kestävän kehityksen pitkälle ulottuvissa haasteissa keskeistä on ihmisten käyttäytymisen muutos. Muutos tapahtuu hitaasti, mutta kunta voi toimillaan monin tavoin edistää asukkaittensa käyttäytymisen muuttumista kestävämpään suuntaan. Digitalisaation ja avoimen datan lukuisten mahdollisuuksien lisäksi myös avoimen kuntalaisvuoropuhelun avulla löydetään uusia innovaatioita kestävän kehityksen edistämiseen. Kuluttajakäyttäytymiseen liittyvä tutkimustieto olisi hyödynnettävä aikaisempaa paremmin.

Globaali kumppanuus on maallemme tärkeää: Suomi tukee globaalina kumppanina kehitysmaiden kestävää kehitystä monin tavoin. Kehittyvillä markkinoilla tapahtuu kasvua ja hyvinvointi lisääntyy, mikä luo uusia liiketoimintamahdollisuuksia myös suomalaisille yrityksille.

”Kokonaisvaltainen ohjelman toimeenpano edellyttää tavoitteiden sosiaalisten, taloudellisten ja ympäristönäkökohtien tasapainoista huomioon ottamista kaikessa politiikassa sekä yhteistyötä eri hallinnonalojen ja keskeisten sidosryhmien kanssa. Johdonmukainen ja keskinäiskytkennät huomioiva kestävän kehityksen politiikka on vaikuttavaa ja kustannustehokasta sekä mahdollistaa yhteiskunnan muutosvoimaisuuden.” Tämän tekstin allekirjoitamme, vaikka varsinainen konkretia sen ympärillä hieman hämärän peittoon jääkin. Toivottavasti ohjelmassa mainittu kestävän kehityksen vaikutusarviointityökalu tuo käytännön toimintaa auttamaan selkeästi mitattavia indikaattoreita.

Ohjelman omistajuus ja osallisuus on tuotu selkeästi esiin: kestävä kehitys ja Agenda2030:n toteuttaminen on kaikkien asia, vaikka päävastuu onkin hallituksella. Toisaalta kuitenkin kestävä kehitys on yhteiskunnallinen oppimisprosessi, johon kaikkien tulee osallistua. Tähän ja kaikkiin esitettyihin toimenpiteisiin (C1-C8) on helppo yhtyä. Todellinen käytännön työ kestävän kehityksen saralla tapahtuu kaupungeissa ja kunnissa, yrityksissä, järjestöjen toimesta, oppilaitosten sekä työpaikkojen ja kotien arjessa. Monilla kunnilla ja kaupungeilla on omat kestävän kehityksen strategiansa, niin myös vain pari vuotta toimineen FISU -verkoston kaupungeilla (8kpl), jotka ovat sitoutuneet pitkäjänteisesti hiilineutraaliuden, jätteettömyyden ja ylikulutuksettomuuden edistämiseen. Kaupungeille tärkeää on myös kestävien yhteisöjen luominen, asukasosallisuuden lisääminen ja kestävän hyvinvoinnin edistäminen. Oppilaitoksien osallistaminen vahvemmin mukaan on ensiarvoisen keskeistä: niissä toteutettava ympäristö- ja yrityskasvatus olisi laajennettava vastuullisuuskasvatukseksi, jolla pohjustettaisiin tulevan sukupolven entistä viisaampaa toimimista kestävän kehityksen edistämiseksi.

Ohjelman seurantaan ja raportointiin liittyen Jyväskylällä on vain yksi huomio: indikaattoreiden valinta on tehtävä erityisellä huolella. Täytyy huolehtia siitä, ettei valita liikaa mittareita, ja vain sellaisia, joita voidaan seurata vaivattomasti, ja jotka oikeasti mittaavat tavoitteiden saavuttamista. Kuntien resurssien vähetessä myös mittareiden ja indikaattoreiden valinta on tehtävä resurssiviisaasti. Kestävän kehityksen mittarit seurantoineen voisivat luontevasti jatkossa olla osana kuntien hyvinvointikertomuksia.

Hallinnonalojen vastuu toimeenpanosta, resurssit sekä koordinaatio -osioon ei Jyväskylällä ole lisättävää. Pääasia on, että ohjelman toimeenpanon koordinointi ja resursointi on varmistettu. Ilman niitä ohjelma ei tule toteutumaan, ainakaan toivotulla volyymillä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että Jyväskylän kaupunki tukee vahvasti toimintaohjelmassa esitettyjä asioita. Vaikka kuntien näkökulmasta tulevien aluehallinto- ja lainsäädäntömuutosten vaikutus ohjelman toteutumiseen on vielä osin hämärän peitossa, tämän pitkäjänteisen työn kestävän kehityksen edistämiseksi on jatkuttava aikaisempaa näkyvämpänä ja vaikuttavampana. Sen olemme tuleville sukupolvillemme velkaa.